

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת פרשת כי תצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קג), והוא אוצר בלום מתוך רכבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש בהרלוי"צ זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט, שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

845 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213
(718) 732-9017/8

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson ave. Brooklyn, NY 11237
(718) 628-6700

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

בשילוח הקן נאמר "למען ייטב לך והארכת ימים" ללמדנו ק"ו על מתן שכרן של מצוות חמורות; הביאור בזה שדוקא מצוה זו היא "מצוה קלה" מכל שאר המצוות.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ט עמ' 133 ואילך)

יינה של תורה

הטעם שהקדים הכתוב דין אכילת פועל בכרם לדין אכילתו בקמה, הגם דפשיטא טפי; ביאור דין זה ב"עבודתם" של בני ישראל אצל הקב"ה, דבזה האכילה ב"כרם" פשיטא טפי.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לד עמ' 129 ואילך)

חידושי סוגיות

יביא ב' מקומות שפירש הרמב"ם איסור לאיש להיות נשוי לאשה שדעתו לגרשה, ויקשה כמה קושיות בזה. יקדים חקירה בכללות טעם האיסור, ועפ"ז יוכיח מקורות הרמב"ם לב' דינים באיסור הנושא ודעתו לגרש, מב' סוגיות בש"ס.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לד עמ' 138 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש בעניני עבודת חודש אלול – חודש הרחמים והסליחות.

(אגרות קודש חלק ג ע' תפ"תפד)

מקרא אני דורש

שילוח הקן – מצוה קלה

בשילוח הקן נאמר "למען ייטב לך והארכת ימים" ללמדנו ק"ו על מתן שכרן של מצוות חמורות; הביאור בזה שדוקא מצוה זו היא "מצוה קלה" מכל שאר המצוות

א. עה"פ (פרשתנו כב, ז) "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, למען ייטב לך והארכת ימים" מפרש רש"י: "אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, ק"ו למתן שכרן של מצות חמורות".

ונתבאר במפרשים (ראה רא"ם כאן), דכוונתו של רש"י ליישב, מדוע דוקא במצוות שילוח הקן שהיא מצוה קלה כו' נאמר בתורה שכר כה גדול ד"למען ייטב לך והארכת ימים"? ולכן מבאר שהיא הנותנת, דהתורה בחרה דוקא במצוה זו, כדי ללמד קל וחומר לשאר המצוות ה"חמורות" – שקיומם כרוך ביתר קושי ממצות שילוח הקן (מצד הטירחא שבהם, או לפי שיש בהם חסרון כיס), שודאי הוא שיהיה בהם שכר זה.

אמנם, מה שכתב דמצות שילוח הקן היא "מצוה קלה" שאין בה חסרון כיס, צריך עיון – דהרי שילוח האם כרוך בהפסד כספי מסוים, שמפסיד ערך שווי האם. ובאמת חזינן דבספרי ובמשנה (חולין קמב, א), דשם (לכאורה) הוא מקור דברי רש"י אלו, נאמר "ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור כו'". והיינו, שאכן ישנו הפסד מסוים ע"י המצוה, אלא שהוא הפסד מועט ("כאיסור").

ב. לכאורה היה אפשר לבאר, דמה שנקט רש"י ששילוח הקן "אין בה חסרון כיס", הוא מפני שאי לקיחת האם, אין זה הפסד – שאדם מפסיד דבר שהיה ברשותו, אלא רק 'מניעת הרווח' – שאילולא הציווי "שלח תשלח את האם" היה יכול לקחתה עבורו, ו'מניעת הרווח' אינה בגדר הפסד.

ומה שבגמרא ובספרי כתבו "שהיא כאיסר" – שאכן יש בזה הפסד, הוא מפני שישנה דעה בהלכה (ראה במקומות המסומנים בשד"ח כללים מע' ה אות סט) ש'מניעת הרווח' נחשבת כהפסד. ולכן כתבו "שהיא כאיסר" כי בדרך ההלכה זהו נחשב לחסרון כיס (לדעה אחת). אבל רש"י, שבא לפרש פשוטו של מקרא (דביאור פשט המקראות אינו בהכרח כפי ההלכה), נקט שאין זה נחשב כהפסד, דע"פ פשוטו, אין מסתבר כ"כ להחשיב מניעת רווח להפסד.

אמנם קשה לפרש כן, דסוף סוף, הרי גם ע"פ פשוטו, 'מניעת הרווח' יש בה תפיסת מקום והרגש לא טוב אצל האדם. אשר עפ"ז צריך ביאור, מדוע לא כתבה התורה שכר זה גבי מצוה שאין בה טירחא והפסד כלל, גם לא הפסד דמניעת הרווח, (וכגון מצות קריאת שמע), וממנה היינו לומדים בק"ו לשאר המצוות – דאם במצוה שאין בה טירחא כלל ישנו שכר כה גדול, ק"ו למצוות חמורות (כנ"ל).

ויותר אין מובן, דהרי מצות שילוח הקן כרוכה בפעולה וטירחא – לקיחת האם ושילוחה. ובפרט, שמצד טבע האם אין היא רוצה לעזוב את בניה, וחוזרת היא שוב ושוב אל הקן, אשר ע"כ, שילוחה כרוך בטירחא גדולה כו'. ומצד זה מתחזקת ביותר הקושיא הנ"ל, דיותר היה מתאים לכתוב שכר זה גבי מצוה שאין בה כלל טירחא (וכבק"ש – שהמצוה כרוכה רק בדיבור בשפתיים).

ג. וי"ל הביאור בזה:

דהנה, טבע האם הוא (כנ"ל), שגם לאחר שמשלחים אותה, חוזרת היא שוב ושוב להקן. וא"כ נמצא, שבפעולה זו אין כלל וכלל הפסד, ואפילו לא 'מניעת הרווח' – דלאחר שיקיים המצוה וישלח האם, היא תחזור אליו מאליה.

אמנם, ע"פ דרך ההלכה למדים (חולין קמא, א) מלשון הפסוק "שלח תשלח" "אפילו מאה פעמים", והיינו, שגם לאחר ששילחה פעם אחת וחזרה, צריך הוא לשלח אותה שוב ושוב. [ובאמת, מטעם זה נאמר בספרי ובמשנה דיש בזה הפסד ("שהיא כאיסר"), כי איסור לקיחת האם הוא לעולם, גם לאחר חזרתה].

אך אעפ"כ, הנה בדרך הפשט (דכנ"ל), אינו מוכרח שביאור פשט המקראות יהיה ע"פ ההלכה – אם שילחה פעם אחת, אין הוא צריך לשלח אותה שוב. דהרי (ע"פ פשוטו), החיוב דשילוח האם הוא (בלשון רש"י) ב"עודה על בניה", ומשא"כ לאחר ששילחה, שאז אין היא על בניה (אף שתחזור לאחר מכן). ועוד – מצות שילוח הקן היא דוקא כש"יקרא קן ציפור

לקראת שבת

ז

לפניך" – "פרט למזומן" (רש"י), ומכיון שחזרת האם היא לאחר שלקח כבר את הקן, הרי זה "מזומן" אצלו, ואין בזה מצות שילוח.

ועפ"ז מובן היטב הטעם שהשכר ד"למען ייטב לך והארכת ימים" נאמר במצוה זו דווקא – דבאמת אין במצוה זו הפסד כלל, וגם אין צריכים בזה לטירחא מיוחדת (דהרי די לשלח האם פעם אחת). וממילא נמצא, שמצוה זו כרוכה בכמות הכי מועטה של טירחא, ואף פחות ממצוות קלות אחרות (וכמו קריאת שמע):

– בקריאת שמע קורה לעתים שהאדם טרוד בענין אחר, דאזי קיום המצוה כרוך בטירחא – דקשה לו להינתק ולקרוא את שמע. משא"כ בשילוח הקן, הנה מכיון שהציווי ד"שלח תשלח את האם" הוא רק בשעה שרוצה ליקח הבנים (כפי שמשמע בפשוטו של מקרא, וסיבת השילוח "שלח תשלח" היא האיסור "לא תקח האם על הבנים"), לכן, הנה כאשר האדם טרוד בדבר אחר – הרי מלכתחילה לא יעסיק עצמו בלקיחת הבנים, וממילא לא יחול עליו הציווי ד"שלח תשלח". ואם אכן מתעסק הוא בלקיחת הבנים, הרי שאינו טרוד בדברים אחרים.

ומובן היטב מה שמצוה זו היא "מצוה קלה" – שכן אין היא כרוכה בטירחא כלל, ואפילו לא בהטירחא של הפרעות של טרדות צדדיות.

יינה של תורה

אכילת הפועל ב"כרם" וב"קמת" השי"ת

הטעם שהקדים הכתוב דין אכילת פועל בכרם לדין אכילתו בקמה, הגם דפשיטא טפי; ביאור דין זה ב"עבודתם" של בני ישראל אצל הקב"ה, דבזה האכילה ב"כרם" פשיטא טפי

א. בדיני אכילת פועל בשעת מלאכה כתיב בפרשתנו (כג, כה) "כי תבוא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך, ואל כליך לא תתן", "כי תבוא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך וחרמש לא תניף על קמת רעך".

ולכאורה צריך ביאור בסדר הכתובים, מדוע מתחיל הכתוב בדין אכילת הפועל בכרם שעובד בו, ולאח"מ כותב דין האכילה בקמה (שדה תבואה) – והרי אכילת הפועל פירות בכרם, יש בה חידוש גדול הרבה יותר מקטיפת מלילות בקמה. וא"כ הו"ל להקדים הדין ד"כי תבוא בקמת רעך" ואח"כ להוסיף (חידוש גדול יותר) "כי תבוא בכרם רעך". ולמה מקדים הדין דאכילת הפועל בכרם (שממנו יכולים ללמוד בכ"ש וק"ו לענין אכילה בקמה)?

ב. והנה, ידוע מה שארז"ל (שמו"ר פ"ל, ט), "מה שהוא [הקב"ה] עושה הוא אומר לישראל לעשות". ומזה מובן, שהלכות התורה בנוגע ל"פועל" ו"בעל הבית" כפשוטם, יסודן הוא – "מה שהוא עושה", הנהגת הקב"ה כלפי בני"י. דעבודתם של ישראל בקיום התורה והמצוות היא בדוגמת עבודתו של "פועל", ושכר מצות הוא ה"תשלום" שהקב"ה משלם לישראל עבור פעולתם ועבודתם.

לקראת שבת

ט

וכן הוא בהדין דאכילת פועל בעת מלאכתו – שיסודו ושרשו הוא דין "אכילת" בני"י בעת עבודתם בקיום התורה והמצוות (בלשון המשנה (פאה רפ"א) "שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז").

ויש לומר, שיסוד דין אכילת פועל בעת מלאכתו בהנהגת הקב"ה ("מה שהוא עושה") – הוא ה"שכר" של יעודים גשמיים שבתורה. והיינו ע"פ ביאור הרמב"ם הידוע (הל' תשובה פ"ט ה"א), שהיעודים הגשמיים עליהם הובטחנו בתורה ("אם בחוקתי תלכו . . ונתתי גשמיכם בעיתם" וכו') אין הם "סוף מתן שכרן של מצוות" (כי "מתן שכרן של מצוות . . (הוא) חיי העולם הבא", שהוא שכר רוחני), אלא ענינם הוא, ש"הקב"ה נתן לנו תורה . . והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהנה בחכמתה תמיד – שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה . . וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון שובע ושלוש וריבוי כסף וזהב כדי . . (ש)נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא".

וזהו כענין דין אכילת הפועל מהפירות שעובד בהם, שאין זה השכר והתשלום עבור מלאכתו, כי אם, מה שאוכל בעת מלאכתו – ע"ד היעודים הגשמיים שהקב"ה נתן לבני"י בעולם הזה (זמן העבודה) שאין זה תשלום עבודתם, כי אם, הסרת המניעה (בזמן העבודה) כדי שיוכלו לעבוד עבודתם במנוחה בלי בלבולים כו'.

ג. ועפ"ז יש לבאר טעם הקדמת דין האכילה בכרם להאכילה בקמה:

דהנה, הדין דאכילת "פועל" בהנהגת הקב"ה עם ישראל – הוא בפשטות יותר גבי "כרם רעך", מאשר גבי "קמת רעך".

ביאור הדבר:

"כרם" ו"קמה" רומזים לשני סוגים בגידולי קרקע, שהם דוגמת ב' הענינים שבברכת בורא נפשות – "חסרון", ו"להחיות בהם נפש": "חסרון" הם הדברים המוכרחים לקיום האדם, וכמו תבואות השדה (קמת רעך), "ארץ ממנה יצא לחם" (איוב כח, ה), שהלחם מוכרח לקיום האדם, "לחם לבב אנוש יסעד" (תהלים קד, טו); ו"להחיות בהם נפש" קאי על ענינים שהם לתענוג, וזהו ענין ה"כרם" שמצמיח פירות המוסיפים בתענוג האדם, אבל אינם דבר מוכרח כמו לחם.

וענינם בעבודת ה', ד"קמה" שבשדה היא העבודה בפועל כפי המוכרח; ו"כרם" קאי על עבודת ה' באופן של תענוג. כלומר: העבודה ד"שדה" (קמה) הוא כאשר מקיים רצון העליון מתוך כפי' וקבלת עול, כעבודת עבד, ואז מעשיו הם (בעיקר) באופן המוכרח ע"פ שורת הדין – תנו לי חובתי ואעשנה; ו"כרם" היא העבודה שמתוך תענוג, והיינו שאינו צריך לכפות את עצמו לקיים התומ"צ, אלא יש לו בזה חיות ותענוג, ואז קיומו ועשייתו הם באופן דהידור מצוה ולפנים משורת הדין.

לקראת שבת

י

ולכן התחיל הכתוב בדין אכילת פועל בכרם רעהו, כי זוהי מילתא דפשיטא יותר, שכאשר איש ישראל עובד את ה' באופן של "כרם", מתוך תענוג, אזי ודאי שהקב"ה "יסיר ממנו כל הדברים המונעים" אותו מלעשותה, וישפיע לו כל הטובות המחזיקות את ידיו לעשות התורה, וכדיוק לשון הרמב"ם הנ"ל "שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש כו' (אזי) יסיר ממנו כל הדברים המונעים. . . וישפיע לנו כל הטובות כו'"; ואח"כ מוסיף הכתוב חידוש גדול יותר, שגם "כי תבוא בקמת רעך" – העבודה המוכרחת, גם בזה ישנו הדין דאכילת "פועל", היינו שהקב"ה מסיר הדברים המונעים ומשפיע כל הטובות המחזיקות את הידים כדי שנוכל לעבוד עבודה זו.

חידושי סוגיות

שיטת הרמב"ם בגדר הנושא ודעתו לגרש

יביא ב' מקומות שפירש הרמב"ם איסור לאיש להיות נשוי לאשה שדעתו לגרשה, ויקשה כמה קושיות בזה. יקדים חקירה בכללות טעם האיסור, ועפ"ז יוכיח מקורות הרמב"ם לב' דינים באיסור הנושא ודעתו לגרש, מב' סוגיות בש"ס

"והיה אם לא תמצא חן בעיניו . . . וכתב לה ספר בריתות"
(פרשתנו כד, א)

א.

יקשה מה שכפל הרמב"ם הדין, וגם ששינה בדבריו מהכא להחם

כתב הרמב"ם בהלכות גירושין (פ"י הכ"א) "לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, ולא תהי' יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה". וחזר ושנה דין זה בהל' איסורי ביאה (פכ"א הכ"ח), וז"ל: אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה שנאמר (משלי ג, כט) אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך, ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים מותר.

ולכאורה יש לעיין, אמאי הוצרך הרמב"ם לכפול דבריו ולהביא הדין בב' המקומות – בהל' גירושין ובהל' איסורי ביאה¹ ?

מצינו כמ"פ בטושו"ע שהובאו דינים יותר מפ"א. משא"כ הרמב"ם שלכאורה פחות רגיל בזה אף

(1) גם בטושו"ע הובא הדין באה"ע ב"פ: בהל' פו"ר ס"ב סיו"ד ובריש הל' גיטין סקיי"ט, אבל כן

לקראת שבת

גם צ"ל השינויים בין ב' המקומות, דבהל' גירושין הביא גם הדין "ולא תהי' יושבת תחתיו ומשמשו ודעתו לגרשה", היינו דלא רק שאיכא איסור לישא אשה על מנת כן, אלא שגם במי שכבר נשא אסור עליו להמשיך חיי הנישואין אם נעשתה דעתו לגרשה, משא"כ בהל' איסור"ב לא כתבו להדין השני; ומאידך גיסא, בהל' איסורי ביאה שינה מהל' גירושין במה שהוסיף גם להביא המקור לזה מהפסוק "אל תחרוש גו'", וגם הוסיף שם אופן שלא חל איסור זה – "ואם הודיעה בתחלה . . מותר".

ועוד יש להקשות, דהנה מקור דינים אלו הוא בב' סוגיות בש"ס (כמובא בנ"כ): במס' יבמות (לז, ב) הובאה ברייתא דר"א בן יעקב "לא ישא אדם אשתו (אשה²) ודעתו לגרשה משום שנאמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך"; ובמס' גיטין (ז, א): א"ל ר' מרשיא לרבא אם לכו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשו מהו, קרי עלי' אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך.

ומזה שבגמ' הובא הפסוק "אל תחרוש גו'" הן על הדין ד"לא ישא כו' ודעתו לגרשה" והן על הדין ד"לכו לגרשה והיא יושבת תחתיו כו'" מוכח, שגם הדין השני מקורו בפסוק זה. וא"כ תמוה ביותר, מה טעם הביא הרמב"ם פסוק זה רק בהל' איסור"ב לראי' על הדין הראשון (לא ישא כו') ולא בהל' גירושין (ששם הביא ב' הדינים הנ"ל)?

ב.

יקדים דשינויי הלשונות תלויים זב"ז, ובהקדם מחלוקת הפוסקים באיסור ד"אל תחרוש"

אמנם יש לומר דקושיא אחת מיתרצת בחברתה, דכיון שרק בהל' איסור"ב הביא המשך ההלכה בענין ההיתר ד"ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים מותר", מהאי טעמא גופא נקט שם רק דין האיסור דתחילת הנישואין ולא הדין השני, כיון שס"ל להרמב"ם דהיתר זה ישנו רק בהאיסור דתחלת נישואין, "לא ישא . . ודעתו לגרשה", שבזה שייך שיודיעה "בתחילה" כו', משא"כ בהדין שהביא בהל' גירושין כשכבר "יושבת תחתיו", לא שייך היתר זה. וכיון שבהל' אסור"ב רצה להביא ההיתר, נקט שם רק הדין הא'.

לידע איך לעשות המצוה בזמן חיובם ומתאים שיכא הדין יותר מפ"א; משא"כ ספר היד שענינו (כמ"ש בהקדמתו) "ויודע ממנו תושבע"פ כולה", ידיעת (דיני) התורה, וכאשר נכתב במקום א' ("הקודם לזה") – כבר ידוע לו. ורגיל ביד לומר "כאשר בארנו" וכיו"ב. ויש להאריך בכ"ז (ובעזרת קונקורדנציא דהיד). ואכ"מ.

(2) כן הוא ברי"ף ורא"ש יבמות שם (ובסוף גיטין).
וכן גי' המהרש"ל ועוד – הובא עה"ג שם.

שכמה דינים (כללים) חוזר עליהם כמה פעמים, ואפילו בפרקים סמוכים זל"ז (כגון שהולכין אחר מנהג המדינה)

ובפרט שביד הכלל "שדרך הרמב"ם לפרש דבריו במקום אחד בס' היד ובמקום אחד סותם דבריו וסומך . . על מ"ש כבר במקום אחר הקודם לזה" (יד מלאכי כללי הרמב"ם כו אות ו').

ונת' במ"א (ראה לקו"ש חט"ו ס"ע 373 ואילך)
טעם החילוק, כי השו"ע כשמו כן הוא דינים ערוכים

לקראת שבת

יג

ובדרך זו יש ליישב גם הקושיא האחרת, במה שהביא הפסוק רק בהל' איסור^ב, ובהקדם הידוע שאין דרכו של הרמב"ם בס' היד להביא כל המקורות שבכתובים (שהובאו בגמרא כו') להדינים שכותב באמצע ההלכות והפרקים, אלא רק כאשר הבאת המקור נוגעת להגדרת ההלכה לדינא (אף שבמנין המצוות שבתחלת חיבורו דייק להביא הכתובים, וכן בתחלת ההלכות), דעפ"ז יש לומר שההיתר הנ"ל ד"הודיעה בתחילה" נלמד מפסוק זה עצמו, כמשי"ת להלן באורך, ולכן הביאו הרמב"ם ללימוד זה דוקא בהל' איסור^ב דשם מיירי בההיתר.

ויובן כל זה בהקדם החקירה בגדר איסור זה ד"אל תחורש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך", שלא לחשוב על רעהו דבר רע בה בשעה שיושב עמו (דמוכן שכתוב זה מיירי ב"רעה" שמצ"ע מותרת ע"פ תורה³), דיש לעיין מהו עיקר האיסור בזה, דאפשר לפרשו בב' אופנים: (א) ההדגשה בהאיסור ד"אל תחורש גו'" היא עצם ההנהגה המגונה (ומדה רעה) מצידו של האיש החורש רעה, שמרמה את חברו וחורש עליו רעה כאשר חברו אינו יודע מזה, והוא "יושב לבטח אתך" (היינו שהלה בטוח וסומך ידו עליו, כיון שאינו יודע הרעה שחושב בליבו); (ב) שהעיקר הוא הצער ובזיון הנגרם לחבירו בזה שהמשך ישיבתו עימו היא באופן בזוי (מאחר שהלה חורש עליו רעה ואעפ"כ ממשיך הוא לישב עימו).

והנפק"מ מזה להלכה – כאשר ה"חורש רעה" הודיע לחבירו עד"ז, ואעפ"כ רוצה חבירו להמשיך ולשבת עימו (מאיזה טעם שהוא): לאופן הא', מכיון שהודיעו מזה, ומעתה אין ישיבתו אתו באופן ד"לבטח", ואין כאן מרמה, הרי אין זו ההנהגה שאסרתה תורה; משא"כ לאופן הב' – לא יצא מכלל איסור בהודעה זו, מאחר שסו"ס (קשה לחבירו לצאת מישיבה זו עם זה שחורש עליו רעה, ו)ה"ה מצטער מזה, ולכן יש בזה משום "אל תחורש . . רעה גו'", וצריך למנוע עצמו ממחשבת הרעה כל זמן שחבירו ירצה לישב עימו.

ובזה מבואר באר היטב הטעם שנחלקו הפוסקים בנדו"ד כאשר "יושבת תחתיו ומשמשו ודעתו לגרשה" – אם מהני הודעתו שדעתו לגרשה, דיש אומרים שההודעה מהני רק בתחלת הנישואין, ד"אם בתחלה נתרצית להיות אצלו לזמן מוגבל סברה וקבלה אבל כשהודיעה אח"כ לגרשה מה לה לעשות ולבה מצטערת בקרבה וקרין ב' אל תחורש על רעך רעה" (חלקת מחוקק אה"ע ר"ס קיט⁴), דס"ל כאופן הב' הנ"ל; אבל לדעת כמה פוסקים (דרך הא' בח"מ שם. פרי חדש אה"ע שם רסקי"ט), "עיקר האיסור⁵" שחורש רעה הוא דוקא כש"הוא יושב לבטח", ולכן "אי מודיע

שם, ועוד – אם הא ד"יושבת . . ומשמשו" איירי דוקא בבא עלי', או גם שלא בא עלי'. ואכ"מ].

(5) ל' הפר"ח שם (ומסיים: וכ"כ בתשובת הגאונים בסימן קפח). וכ"ה במאירי סוף גיטין – הובא גם בהגהות רע"א אה"ע שם (מכנה"ג). וכן מפורש בגט פשוט שם אות ד'. וראה יש"ש יבמות פ"ד ס"ו (בדעת הראב"ד הל' איסור^ב פי"א ה"י. ע"ש).

(3) דבהנהגה אסורה מצ"ע – ה"ה עובר משום כמה איסורים המפורשים בתורה, אונאת חבירו וכו'.

(4) וכ"ה בבאר היטב שם סק"ב.
בפרישה אה"ע סי' כה אות ל' (הובא בב"ש רסקי"ט), דאחר הנישואין לא מהני אם מודיע לה. אבל שם הוא מטעם אחר, דהאיסור הוא משום "בני תשע מדות . . בני גרושת הלב". [וראה בב"ש שם, גט פשוט שם אות ג', מל"מ לרמב"ם הל' איסור^ב

לקראת שבת

לה שדעתו לגרשה שפיר דמי וקרא הכי דייק אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח דהיינו שמודיע לה לית לן בה", וכאופן הא' הנ"ל.

ג.

יבאר שיטת הרמב"ם המחודשת רב' צדדי החקירה איתנהו באיסור זה

וי"ל, דלדעת הרמב"ם תרווייהו איתנהו ב', היינו שיש ב' דינים באיסור הנ"ל (דין אחד מצד הנהגת האדם ודין שני מצד צער רעהו), ומקורם בב' סוגיות הש"ס:

ביבמות (בהבריייתא דראב"י) "לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה משום שנאמר אל תחרוש גו", קאי בדין האיסור מצד הגנאי של החורש רעה, שזוהי פשטות תוכן הכתוב – עשיית רעה לחבירו במצב שחברו "יושב לבטח אתך", ואיסור זה חל (להרמב"ם) דוקא כאשר הישיבה עם רעהו באה מלכתחילה באופן שחורש רעה, והיינו שזוהי כוונתו בתחלת הנישואין – ע"מ לגרשה לאח"ז, דדוקא אז איכא הנהגה מגונה מצד החושב רעה, שהלך מלכתחילה ועשה מעשה מגונה, לישב עם חבירו "לבטח" אף שחושב עליו רעה;

משא"כ במס' גיטין מחדש רבא, שגם "אם לכו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשותו", אין זו הנהגה מתאימה ע"פ הכתוב "לא תחרוש גו", ובמקום זה האיסור אינו (כ"כ) מצד גנות ההנהגה של זה החורש רעה, כ"א מפני שהמשך ישיבתו של רעהו אתו "לבטח" היא מצב בזוי ומצער עבור חבירו, מאחר שחורש עליו רעה, וכנ"ל.

[אלא שאין זה פשטות תוכן הכתוב, ולכן דייק בלשונו ולא אמר "איסור משום אל תחרוש גו" וכיו"ב, כ"א "קרי עלי' אל תחרוש גו" – שגם על זה יכול אדם לקרות הכתוב "אל תחרוש גו"].

ומובן שמצד דין זה ד"אל תחרוש", דהיינו איסור גרימת הצער לרעהו, אינה מועילה הודעה בתחלה כשיושבת תחתיו ומשמשותו ודעתו לגרשה. וכנ"ל.

והם הם שתי ההלכות ברמב"ם:

בהל' גירושין מביא דינו של רבא (שבמס' גיטין) ד"לא תהי' יושבת תחתיו כו"י מחמת גרימת צער לחבירו; ואילו בהל' איסורי ביאה מביא (מבריייתא דראב"י) האיסור לישא אשה ודעתו לגרשה. ולכן הוצרך להביא כאן הכתוב "אל תחרוש גו", ולא כתב גם הדין ד"לא תהי' יושבת . . ודעתו לגרשה" – כי כוונתו כאן היא להגדרת ההלכה והחידוש דין שבזה, אשר דין זה איסורו הוא משום ההנהגה המגונה ד"אל תחרוש" (ולא מטעם גרימת צער כו') ולכן – "אם הודיעה בתחלה⁷ . . מותר⁸".

מבואר הוא בפרק החולץ" (ראה ב"ח ודרישה שם. גט פשוט שם אות ב'. מל"מ הל' איסורי שם. ועוד).
7) הדין שאם הודיעה שנושאה לימים מותר,

6) וכבר שקו"ט במקורו דהרמב"ם ובתירוץ קושית הבי"ב אה"ע ס"ב על דברי הטור שם, שתלה הדין ד"אם הודיעה תחלה כו"י בהרמב"ם – "דהרי

לקראת שבת

טו

איברא דעדיין אינו מיושב לגמרי, כי מפשטות ל' הרמב"ם בהל' איסור"ב "אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה שנאמר כו' ואם כו'", משמע דבא להודיע לא רק הגדרת ההלכה שכבר כתבה בהל' גירושין (והאופן שמוטר), אלא גם (ובעיקר) גוף האיסור.

ועוד זאת: לפי הנ"ל דב' ההלכות חלוקות בגדרם – הו"ל להביא האיסור ד"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה" רק בהל' איסור"ב, ביחד עם (המקור מהכתוב ו) ההיתר, ובהל' גירושין הו"ל להביא רק הדין (דמס' גיטין) ד"אם יושבת תחתיו כו'", ומ"ט הביא בהל' גירושין ב' הדינים?

ד.

יוסיף לכאר דאיכא ב' גדרים כלליים בדין הנושא ודעתו לגרש ועפ"ז מיושב כפילות הרמב"ם

ויובן בהקדם דיוק בשינוי לשון הרמב"ם בין הל' גירושין והל' איסור"ב, דבהל' גירושין כתב "לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה", ובהל' איסור"ב כתב "אסור" לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה"¹⁰.

ומסתבר לומר, דלדעת הרמב"ם יש כאן ב' דינים שונים, דין בדיני אישות וגירושין, ואיסור באופן ההנהגה בין איש לאשתו בכלל, והוא (בהל' איסור"ב) מהכתוב "אל תחרוש גו". וההסברה בזה:

כללות מהות וגדר נישואין דאיש ואשה (כדבעי) הוא – בל' הכתוב (בראשית ב, כד) "ודבק באשתו והיו לבשר אחד", קנין ודבקות תמידי, בלי שום פרט המוליך וגורם להפסק [וענין הגירושין הוא דבר שמתחדש אחר הקידושין והנישואין, שמחליש וסותר ועד שכורת הקשר ("דבק") הזה]. ולכן, כאשר קנין ותוכן הנישואין הוא באופן שיש בו פרט היפך של "ודבק",

בספר הלכות צריך לומר ההיתר באופן ברור. והרי לפי הנ"ל ה"ז מפורש בש"ס (ביבמות שם בעובדא דרב ור"נ). וראה בהנסמן לעיל הערה 6.

9) לשון "אסור" מובא גם בסמ"ג. ובא"ח וכל בו שם "אסור לאדם לשהות עם אשתו ודעתו לגרשה אם לא כו'". ולהעיר מהשינוי בלבוש אה"ע סקי"ט: בס"ג כתב לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה שהוא מטעה אותה כו', ובס"ד כ' "ואם נשאה סתם והיא משמשתו. . והוא יש בדעתו לגרשה עובר על לאו. . לא תחרוש כו'".

10) וראה גט פשוט שם סוף אות ו.

הובא גם בסמ"ג ל"ת קכו. רבינו ירוחם נתיב כג ח"ב בשם הרמ"ה ("ואם התנה מותר"). מאירי יבמות שם. ארחות חיים (להר' אהרן מלוניל) ח"ב ביאות אסורות סכ"ה וכל בו סו"ס עה (ע"ש). ועוד. וראה במקומות שבהערה הקודמת.

8) ומה שהרמב"ם הוצרך להודיע בפירוש אף שלכאורה מובן הוא מעצמו [וראה מל"מ שם ד"ה ומ"מ דברי הטור, דגם להרי"ף והרא"ש שלא הביאו ההיתר דמודיעה, שרי כאשר מודיעה "ומה שלא הביאו הנהו עובדי דרב ור"ע הוא משום דטעמא דאיסורא הוי משום אל תחרוש. . וממילא נפקא דאם הודיעה שרי, שהרי אינה יושבת לבטח עמו כו'"], כי

לקראת שבת

הן בתחלת הנישואין¹¹ והן לאחר זמן, הרי זה חסרון בעצם מהות הנישואין¹².

וזהו תוכן ההלכה שבהל' גירושין "לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה ולא תהי' יושבת תחתיו ומשמשו ודעתו לגרשה", היינו דאף שאין בזה איסור, מ"מ בא לפסוק בזה בדיני נישואין, דלא זהו ענין "נישואין" לאמיתו ע"פ תורה, ולכן "לא ישא אדם כו' ולא תהי' יושבת כו' ודעתו לגרשה".

ולכן ממשך הרמב"ם באותה ההלכה "ולא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא א"כ מצא בה ערות דבר שנא' כו' ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה", כי תוכן דינים אלו אחד הוא, דגדר ענין הנישואין מצד עצמן הוא "ודבק", ונישואין אלו אינם נותנים מקום להפכו (פירוד) כלל¹³.

אמנם ישנו דין נוסף ד"אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך", והוא איסור בהנהגות בני אדם זל"ז, וכן בהנהגת איש ואשה – ד"אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה". ולכן כתב הרמב"ם דין זה בהל' איסור"ב, בפרק שבו מבאר גדרי הנהגות איש ואשה זל"ז, בנייהם (וכן כלפי בניהם וכו').

ה.

יכריח כשיטת הרמב"ם מב' הסוגיות שבש"ם

וי"ל, שמקורו של הרמב"ם הוא מב' המימרות הנ"ל שבש"ס – הברייתא דראב"י במס' יבמות והאיבעי' דר' משרשיא (ומענה רבא ע"ז) במס' גיטין:

במסכת יבמות בא מאמר ראב"י בהמשך לכמה מאמרים ע"ד איסורי חתנות (מצד חששות ותקלות שיכולים לבוא מזה) – ודינים אלו כן הביא הרמב"ם בהל' שלאח"ז בהל' איסור"ב שם (הכ"ט) – ובהמשך לזה בא המאמר בנוגע לאיסור כלפי אשתו ד"לא ישא אדם אשתו (אשה) ודעתו לגרשה משום שנאמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך";

אבל בגיטין הוא בהמשך הסוגיא והשקו"ט בביאור המחלוקת דב"ש ב"ה ור"ע מתי מותר לגרש דילפינן מהכתובים בפ' גירושין (פרשתנו כד, א) "והי' אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה

13) להעיר מסתימת ל' הרמב"ם "ולא יגרש אדם אשתו הראשונה אלא א"כ מצא בה ערות דבר שנא' כי מצא בה ערות דבר", ואינו מפרט או ערוה או דבר כדעת ב"ה שם (וראה ב"ש אה"ע שם סק"ב ואילך. ט"ז שם סק"ג). וי"ל כי אין כוונתו כ"כ לגדר האיסור שבזה אלא – דאינו מתאים מצד גדר ענין הנישואין והגירושין. וראה גט פשוט שם אות ה'. מל"מ לרמב"ם שם.

11) להעיר מרמב"ם הל' גירושין פ"ג ה"ו: אמר לסופר כתוב גט לפלונית. . לכשאשאנה אגרשנה בו. . אינו גט מפני שלא היתה בת גירושין ממנו כשנכתב גט זה – ראה צפ"ע לרמב"ם שם.

12) להעיר מט"ז שם סק"א, דודאי מיירי (אפילו) שלא גירשה אח"כ ואפ"ה איסורא איכא בשעת נישואין להיות דעתו כן.

לקראת שבת

זו

ערות דבר"; ובהמשך לתשובת רבא לשאלת ר"פ "לא מצא בה ערוה ולא דבר מהו" – "מדגלי רחמנא גבי אונס (שם כב, כט) לא יוכל לשלחה כל ימיו כו' התם הוא דגלי רחמנא אבל הכא מאי דעבד עבד" (ואח"כ ממשך (בברייתא דר"מ) כמה דעות (מדות) בקשר איש ואשה – בשייכות לגירושין).

ולכאור' אינו מובן, מה שייך בתוך סוגיא זו – שתוכנה: מתי מותר לגרש, ואם הגירושין מהני – שאלת רב מרשיא לרבא "אם לכו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמתו מהו" (יש עונש בדבר או לא (פרש"י גיטין שם)? ועוד קשה: הרי כבר מפורש בברייתא דראב"י דלא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה משום אל תחרוש גו', ומאי מספקא לי' לרב מרשיא¹⁴?

ומזה הוכיח¹⁵ הרמב"ם, דשאלת רב מרשיא היתה בכללות גדר דין זה, אם זהו מעצם פרשת נישואין (וגירושין), ולא רק איסור פרטי מטעם "אל תחרוש גו'"; וזהו תשובת רבא אליו "קרי עלי' אל תחרוש גו'", דאין כוונתו בדבריו דאסור מצד "אל תחרוש" (כי אז הול"ל "לא תהי' יושבת... משום אל תחרוש", או "אסור משום אל תחרוש" וכיו"ב), כ"א דפסוק זה הוי גילוי מילתא שאין אלו נישואין כדבעי, כי בנישואין כאלו "קרי עלי' אל תחרוש על רעך והוא יושב לבטח אתך", וא"כ החסרון שבזה אינו רק במה שעובר על איסור "אל תחרוש", אלא שבזה נתברר דישנו חיסרון בהנישואין עצמם;

ונמצא דהחילוק בין ברייתא דראב"י ביבמות ומאמר רבא בגיטין הוא, דביבמות בא הכתוב "אל תחרוש על רעך רעה גו'" כמקור הדין ד"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה", ובגיטין הרי זה רק גילוי מלתא לענין גדרן של נישואין ע"פ תורה, שכל זמן הנישואין ה"ודבק באשתו" הוא בשלימות בלי פרט של הפסק כו'.

ועפ"ז מובן גם הטעם שלא הביא הרמב"ם בהל' גירושין הא ד"אם הודיעה בתחלה כו' מותר" – כי ההיתר ב"הודיעה" הוא רק כלפי האיסור ד"אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך", אבל אין זה נוגע ומשנה בשייכות להחסרון בגוף גדר נישואין (וגירושין)¹⁶, כי גם כאשר מודיעה שדעתו לגרשה, הרי זה גורע בגוף ענין הנישואין (והגירושין)¹⁷.

שיהי' פת בסלם ולא יתאוו כו' כמו רב ור"נ ביבמות שם – ראה גט פשוט שם אות ב' בסופו.

¹⁴ ע"פ כהנ"ל יומתק ביותר מה שהביא הרמב"ם בהל' איסור"ב "ואם הודיעה כו' מותר" – אף שלכאור' מובן הוא מעצמו מגדר האיסור (כנ"ל הערה 8 ממל"מ), כי מצד גדר הנישואין אין לזה מקום (אלא שהאיסור ד"אל תחרוש גו'" בטל).

¹⁴ ראה יש"ש שם. ט"ז סק"ב. פר"ח שם סק"א. גט פשוט שם אות ד'. עיין יעקב לע"י שם ועוד.

¹⁵ להעיר שבר"ף גיטין שם, לאחר הסיום "מכלל דהכא מאי דעבד עבד" ולפני שאלת רב מרשיא לרבא – הוסיף "ש"מ דהיכא דלא מצא בה לא דבר ולא ערוה לכתחלה לא יגרש".

¹⁶ אבל אין בזה איסור כ"א שאי"ז נישואין בשלימות, ולכן הותר זה כאשר מתכוונים ליר"ש

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ
מליובאוויטש בענייני עבודת השי"ת

חמישה זמני ואופני תשובה

"תחילת עבודת התשובה צריכה להיות בלבושי הנפש (מחשבה, דבור ומעשה) להיותם כלי הפועל המשרתים את המידות והשכל, לכן הנה המה הצריכים לבא ראשונה במערכות התשובה"

ב"ה. ר' כ"ד סיון תרנ"ו
נאות-דשא באליווקא

היום קמתי בהשכמה, בשעה חצי הרביעית, התפללתי והנני מוכן להתחיל לכתוב את מה שהואיל כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) לספר לי בשעת הטיוול עמדי במשך כארבעה ימים, יום הראשון, השלישי, הרביעי והחמישי דשבוע זה, י"ט, כ"א-כ"ג לחודש זה. ומה טוב ומה נעים לשבת תחת ענפי האילן העתיק הזה ולכתוב באין מפריע ואקווה לגמור במשך היום את כל הרשימה.

(להלן מה שסיפר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לבנו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, דברי זקנו כ"ק אדמו"ר מהר"ש:) על שבת קודש סליחות שנת תרל"ז באו הרבה אורחים. בש"ק ההיא אמר כ"ק אדמו"ר (מהר"ש) את המאמר חסידות קודם קבלת שבת. ה"ה המאמר אמר ר' שמואל בר נחמני נאום הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה. המאמר 'לקח' אותי היטב ונקלט אצלי בטוב. "א תשובה מאמר" בכלל ובשבת סליחות בפרט, הוא חודר לראש וללב ולא נותן מנוח. כביכול ריכז המאמר את המחשבות והדיבורים כמו מלח שאוסף ומושך את הדם מהבשר הנמלח.

לקראת שבת

יט

הזמנים הקבועים לחשבון נפש

בסעודת ליל שבת ההיא התחיל כ"ק אאמו"ר (מהר"ש) לדבר אודות ענייני חשבון נפש, ויאמר:

לחשבון נפש, ישנו זמן קבוע. הזמן הקבוע לזה הם זמנים שונים: במשך המעט לעת, זהו הזמן של קריאת שמע שעל המטה; במשך השבוע, זהו ביום חמישי ('ליל שישי') בקריאת שמע שעל המטה; במשך החודש, זהו ערב ראש-חודש ובמשך השנה, זהו חודש אלול.

אותם שאיחרו את כל אלו זמני חשבון הנפש, יש להם הזדמנות אחרונה בימי הסליחות.

באמת ימי הסליחות אינם זמן של חשבון נפש, כי אם זמן של עבודת התשובה. אלא שאלו שאיחרו עם ה"חשבון נפש", יכולים למלאות זאת. אמנם העיקר של ימי הסליחות הוא עבודת התשובה.

זמני התשובה השונים

בתשובה ישנם זמנים ואופנים שונים: חודש אלול; סליחות; ראש השנה; עשרת ימי תשובה; יום הכיפורים וארבעת הימים שבין יום הכיפורים לסוכות.

כל זמן מהזמנים הקבועים הללו, הוא זמן מסוגל לסוג תשובה מסוים. אינו דומה התשובה של חודש אלול לתשובה דימי הסליחות ואינו דומה התשובה דימי הסליחות לתשובה דראש השנה. התשובה דראש השנה אינו דומה לתשובה של שבעת הימים שבין ר"ה ליוהכ"פ והתשובה דימים הללו אינה דומה לתשובה דיוהכ"פ.

כל חמשת זמני התשובה הללו (מלבד התשובה דד' הימים שבין יוהכ"פ לסוכות) הינם כולם באדם. הם אמנם מדרגות חלוקות, שונות בתכלית, אך כולם דרגות באדם. אולם התשובה של ארבעת הימים שבין יוהכ"פ לסוכות, התשובה הזו היא בד' אותיות של שם הוי' שבאדם (ד' אותיות אלו הם כנגד כוחות הנפש).

חמשה אופני תשובה כנגד חמשה דרגות באדם

כשבאתי למעוני (מספר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לבנו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ) אתבונן בשיחתו של כ"ק אאמו"ר (מהר"ש) ואחזור עליהם פעמים ושלוש כדי לזכור אותם כנתינתם.

התבוננתי בארוכה בחמשת זמני ואופני התשובה דחודש אלול, ימי הסליחות, ראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים, ולאחר התבוננות באתי לידי מסקנא שחמשת אופני תשובה אלו, הם בחמשת הדרגות של לבושי וכוחות הנפש: (א) לבושי הנפש – מחשבה, דבור ומעשה. כוחות הנפש – הכוחות הפנימיים: (ב) מדות (וג) שכל, והכוחות המקיפים: (ד) רצון (וה) תענוג.

תחילת התשובה במעשה בפועל

התחלת התשובה היא בלבושי הנפש: מחשבה, דבור ומעשה. שכן להיותם כלי הפועל המשרתים את המידות והשכל, לכן הנה המה הצריכים לבא ראשונה במערכות התשובה. ובשלשה אלה – מחשבה, דבור ומעשה – הגם שהעיקר הוא לבוש המחשבה, כי המחשבה היא הנותן חיים ועוז בדבור ובמעשה, מ"מ הנה ראשית העבודה היא בתיקון לבוש המעשה שהוא ה'בפועל ממש'.

תשובה ענינה ידוע, שהיא חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, וראשית הכול: תיקון וסדור ההווה. שההווה יהי טוב וישר בכל העניינים, במעשה, דבור ומחשבה. כאשר ההווה הוא מסודר כראוי אז יכול לעשות את הדרוש למלאות את החסר או את הלא טוב של העבר, ולעשות גדרים וסייגים גם בנוגע אל העתיד.

המשך הביאור באופני התשובה וזמנם יובא בגיליונות הבאים

לזכות הילדה

שיינא שרה תחי

לרגל הולדתה בשעתומ"צ

ביום כ"ב מנחם אב ה'תשס"ו

נדפס ע"י הוריה

הרה"ח ר' **צבי לוי יצחק** ומרת **אלישבע חביבה** שיחיו

טובי

יה"ר שיזכו לגדלה לתורה, חופה ומע"ט

מתוך בריאות, נחת והרחבה

לזכות הילד

דוד ש"י

לרגל הולדתו בשעטומ"צ

ביום ז' מנחם אב ה'תשס"ו

נדפס ע"י הוריו

הרה"ח ר' **נתן נטע** ומרת **חיה שרה** שיחיו

בארבער

יה"ר שיזכו לגדלו לתורה, חופה ומע"ט

מתוך בריאות, נחת והרחבה

לזכות הילדה

איטא תחי'

לרגל הולדתה בשעטומ"צ

ביום י"ד מנחם אב ה'תשס"ו

נדפס ע"י הוריה

הרה"ח ר' **שמואל** ומרת **חנה מיכלה** שיחיו

פינסון

יה"ר שיזכו לגדלה לתורה, חופה ומע"ט

מתוך בריאות, נחת והרחבה